

TELEVIZION FORMATLARDA MULOQOT MADANIYATI: TOK-SHOULAR MISOLIDA TAHLIL

Hasanova Mohira Bahodirovna
"Milliy" telekanali xodimi Rejissyor

Annotatsiya: Televizion muloqot madaniyati bugungi kunda ommaviy axborot vositalari tizimida muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, tok-shou janri bu borada o'ziga xos alohida o'rin egallaydi. Chunki tok-shou dasturlari orqali ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'naviy va boshqa turli masalalar keng ommaga taqdim qilinadi. Shu sababli, bunday ko'rsatuvlar formatida yuzaga keladigan muloqot va uning madaniy jihatlari alohida o'rganishga loyiq hisoblanadi. Televizion muhitda vujudga keladigan muloqot-ning asosiy xususiyatlari, zamonaviy axborot ehtiyojlariga va ommaviy auditoriyaning talablariga uyg'un ravishda takomillashib bormoqda. Televizion formatda muloqot madaniyatining shakllari, uslubi, tuzilishi, ifoda usullari, so'zlashuv sivilizatsiyasi va kommunikatsiya etikasining o'ziga xos jihatlari mavjud. Ushbu tezisda Televizion formatlarda muloqot madaniyati: tok-shoular misolida tahlil haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: televizion formatlar, muloqot madaniyati, tok-shou, axborot kommunikatsiyasi, mavzu tanlovi, auditoriya, zamonaviy jurnalistika, suhbat uslubi, estrada yoritilishi, ommaviy axborot vositalari

Tok-shoularni tahlil qilishda eng avvalo, muloqot va uning mazmuni, usul va vositalari e'tiborga olinadi. Bu jarayonda tok-shou ishtirokchilari, yetakchi (yoki boshlovchi)—moderordan, auditoriyagacha bo'lgan barcha tomonlarning muloqotda o'z o'rniga ega bo'lishi ta'minlanadi. Tok-shoularda muloqot jarayonining asosiy yutug'i shundaki, unda keng omma ishtiroki, interaktivlik, ochiqlik, erkin fikrlar talqiniga imkon yaratilgan. Mazkur janrda muloqot hajman kengaytirilgan, ya'ni faol publitsistik mazmun, keng doirali kommunikatsiya, turli auditoriyalarning bir-biri bilan hamohang so'zlashuvi yo'lga qo'yilgan. Televizion muloqotda madaniyat tushunchasi esa, eng avvalo, etik-madaniy qadriyatlar, davlat siyosati va ijtimoiy-axloqiy tazyiqlarga asoslanadi. Bu yerda muloqot ishtirokchilarining o'zaro hurmat, sabr, murosaga moyillik, turli talqinlarga ochiqlik, tanqid va bahs-munozara madaniyati asosiy o'rinda turadi. Tok-shou formati ana shu xususiyatlar orqali muhim ijtimoiy lavha va munosabatlarni aks ettiradi. Televidenie ahli uchun tok-shou boshqaruvi va loyiha tashkiloti mas'uliyati juda yuqori bo'lishi lozim, chunki har qanday chiqish yoki so'z, omma ongiga, ma'naviyatiga ta'sir ko'rsatadi. Turli nuqtayi nazarlarning to'qnashuvi, ya'ni muloqot protokoli, moderatsiya me'yorlari, so'z

intizomi, har bir ishtirokchi va boshlovchining o'zini tutish odoblari — bularning hammasi televizion muloqot madaniyatining asosini tashkil etadi.[1]

Televideniya muloqot madaniyatini shakllantirishda moderatsiya usullari, voqea bayoni, to'g'ri savol berish san'ati va javoblarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Tok-shou formati tezkor axborot almashinuvi, yangilikka ochiqlik, bahslarga sabab bo'layotgan mavzularni muhokama qilish, turli nuqtayi nazarlar orasida optimal muvozanatga erishish, so'z erkinligini mutanosib saqlash kabi bir qancha ustuvorliklarni o'z ichiga oladi. Televizion tok-shoular ijtimoiy sohada o'ziga xos ko'priq vazifasini bajaradi. Aholi, omma vakillari, yetakchi mutaxassislar, ziyolilar, davlat va jamoat arboblarning ishtirokini ta'minlab, jamiyatda mavjud muammolar, yechimlarni birgalikda muhokama qilish uchun imkoniyat yaratadi. Shu tariqa, tok-shou orqali omma nafaqat axborot oladi, balki jamiyat hayotida faol ishtirokchi rolini o'ynashga o'tadi. Bu bir tarafdin ommaviy auditoriyaning axborotga bo'lgan talabi va ehtiyojini qondirsa, boshqa tarafdin ijtimoiy ongning shakllanishiga ham kuchli turtki beradi.[2]

Muloqot jarayonida taraflarning bir-biriga hurmati va murosasi, til odobi, etika mezonlariga amal qilinishi ayniqsa ahamiyatli hisoblanadi. Tok-shou janrida ayrim bahsli va qarama-qarshi nuqtai nazarlar to'qnashuvi mumkin. Bunday paytda boshlovchi (moderator)ning yetakchilik rolini to'g'ri tashkil etishi, so'zga chiquvchilarga teng imkon yaratishi, bahsni belgilangan tartib asosida yo'naltirishi muhim vazifa hisoblanadi. Bu esa, o'z o'rnida, tomoshabinlarda demokratiya va so'z erkinligi, murosali, toleransli dunyoqarashni shakllantiradi. Televizion tok-shoularda muloqot madaniyati yuqori bo'lishi uchun, avvalo, uzviy tasvir va so'z uyg'unligi, har bir harakat va fikrning o'z o'rnida va o'z vaqtida taqdim etilishi lozim. Dastur boshlovchisi va ishtirokchilarining muloqot etikasi, so'zlashuv madaniyati, tashqi ko'rinish, nutq uslubi, bahs-munozara paytidagi muomala odobiga rioya etishi ko'rsatuvning umumiy sifat ko'rsatkichini belgilaydi. E'tibordan chetda qolmasligi kerakki, tok-shou ommaviy auditoriyaga mo'ljallangan va har bir so'z yuz minglab, millionlab insonlar ongiga yetib boradi. Shuning uchun tok-shou formati axborot va kommunikatsiya vositasi sifatida nafaqat xolis, balki madaniy va ma'naviy mas'uliyatni ham talab qiladi.[3]

Muloqot jarayonida suhbatchilarning psixologik portreti, hissiy kechinmalari, javob reaksiyasi, fikrlarning tahliliy va xolisaylik asosiga qurilishi ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, tok-shou ishtirokchilari o'rtasida tinch, madaniyatli munosabat va muloqot intizomini yaratish beta va alpha omillar sifatida ish faoliyatini muvaffaqiyatli olib borishga xizmat qiladi. Bunda so'zlashuv tilining o'ziga xosligi, betakrorligi, asl va soxta axborot oqimini ajrata olish, har bir mavzuga individ sifatida yondashish, yangi g'oyalarni ilgari surish imkoniyati ortadi. Televizion forum va tok-shoularning hozirgi rivojlanish tendensiyasida interfaol uslublar yetakchi o'rinni

egallaydi. Xususan, zamonaviy imkoniyatlardan samarali foydalanish, ya'ni telefon, ijtimoiy tarmoqlar, tezkor SMS va e-mail orqali auditoriya bilan bog'lanish ko'rsatuvlarni yanada mazmunli, qiziqarli va interaktiv qiladi. Bu holatda muloqot ikki tomonlama bo'lib, tomoshabinlar ham faol ishtirokchi sifatida o'z taklif va savollarini yo'llash imkoniga ega bo'ladilar. Shuningdek, televizion muloqotda zamonaviy texnologiyalar yordamida dasturga yangi shakl va tus berish, muloqotda zamonaviy vizual uslublardan foydalanish, nomzod va fikrlarni grafik vositalarda ifodalash, muloqot maydonini kengaytirishga olib keladi. Bu, o'z navbatida, kanal brendiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va tok-shoularning ijtimoiy reyting, ko'rish darajasi oshishiga sabab bo'ladi. Auditoriyaning talab va ehtiyojini o'rganish, ularning mana shunday ko'rsatuvlardan kutgan istagini aniqlash, tok-shou dasturlari mazmunini doimiy yangilab borishni taqozo etadi.[4]

Televizion muhitda muloqot madaniyati bir qator asosiy tamoyillarga tayanadi. Bular – axborot xolisligi, so'z erkinligi, bag'rikenglik, hurmat, madaniyatli bahs-munozara va kommunikatsiya etikasi. Tok-shoular garchi ommaviy axborot maydonida har xil qarama-qarshi nuqtai nazarlarni muhokama qilsa-da, jamiyat va teleauditoriyaning umumiy axloqiy va madaniy me'yorlariga to'liq mos bo'lishi talab etiladi. Hozirgi zamon ommaviy axborot vositalarida tez-tez uchrayotgan agressiv gap-so'z, salbiy baholash va etik me'yorlarning buzilishi tok-shoularning asosiy muammosiga aylanmoqda. Shu sababli boshlovchi va ishtirokchilar o'zaro muloqotda doimo nozik va ehtiyotkorona yondashuvni tanlashlari talab etiladi. Tok-shou formatini muvaffaqiyatli yuritishda dastur rejissyori, ssenarist va produserlarning kasbiy mahorati muhim ahamiyat kasb etadi. Fikr, savol va javoblar ketma-ketligi, yoritilayotgan mavzu doirasida aniq va qisqa fikrlash, asosiy nuqtalarni yo'qotmagan holda, jonli va shiddatli muloqot tashkil etish dastur muvaffaqiyatining asosi bo'lib hisoblanadi. Televizion tok-shoularda har bir voqea va holat yuzasidan imkon boricha to'g'ri va asosli mulohazalar bildirish, haqiqatga mos fikr almashish, muloqotda ochiqlik va samimiylilik tamoyillariga qat'iy amal qilish tavsiya etiladi. Tok-shou – televideniada keng muhokamaga sabab bo'lgan, eng dolzarb mavzularni ko'taruvchi, turfa auditoriyani o'ziga jalb qiluvchi zamonaviy dasturlardan biridir. Ayni paytda, tok-shoular orqali axborot maydoni shakllanadi, umummilliy va umumbashariy qadriyatlarning targ'iboti olib boriladi, muloqot madaniyati bo'yicha namuna ko'rsatiladi. Bu esa, ijtimoiy hamjihatlik va tolerantlikni mustahkamlash, jamiyat a'zolari o'rtasida savodxonlik va madaniy mushohada doirasini kengaytirishga xizmat qiladi. Tok-shoularning bugungi taraqqiyoti zamirida mamlakat axborot maydoni o'zgarishi, demokratik qadriyatlarning ommalashuvi, fuqarolik jamiyati institutlarining kengayishi, ijtimoiy-axloqiy ehtiyoj va talablarning yangilanishi yotadi. Shundan kelib chiqib, televizion muloqot va uning madaniyati jamiyat taraqqiyotining ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lmoqda. Hozirgi kunda tok-shou janri orqali har

bir ijtimoiy muammoni ochiq va oshkora muhokama qilish, jamiyat vakillarini bir dastur maydonida yig'ish, turfa qarashlarning tolqini va to'qnashuviga sababchi bo'layotgani uning kommunikativ ahamiyatini yanada kuchaytiradi.[5]

Tahlil natijalariga ko'ra, hozirgi televizion tok-shoularda muloqot madaniyati, birinchi navbatda, boshlovchi va dastur ishtirokchilarining saviyasi, muloqot etikasi, umumiy axloqiy tasawurlari, jamiyatda yuzaga kelgan dolzarb muammolarga bo'lgan munosabati, efir madaniyati, axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishi orqali belgilanadi. Tok-shoularni tahlil qilishda shuningdek, jamiyatning umumiy ijtimoiy-psixologik ehtiyojlari, axborot muhitidagi yangi talqin va innovatsiyalar tendensiyasi, tomoshabinlarning ijtimoiy faollik darajasi ham e'tiborga olinadi. Umuman olganda, televizion formatlarda, ayniqsa tok-shoularda muloqot madaniyati – bu faol va ongli ishtirok, tanqid-fikr bildirish, bahsvasham, axborot almashinuvi, mulohaza qilish, to'g'ri va asosli qarorlarni ilgari surish hamda jamiyat manfaatlarini ilgari surishda ilg'or model sifatida namoyon bo'ladi. Televizion muloqot madaniyati — o'zbek jamiyati axborot maydonining doimo rivojlanib borayotgan, etika va axloqiy mezonlarga suyanilgan zamonaviy kommunikatsiya jarayonidir. [6]

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, televizion formatlarda, xususan tok-shoular misolida shakllanayotgan muloqot madaniyati bugungi zamon axborot jamiyatining tarkibiy qismi, tomoshabinlar savodxonligini oshirish va ma'naviy-axloqiy qiyofasini takomillashtirishga xizmat qilayotgan kuchli vositadir. Televizion tok-shoular nafaqat jamiyat muammolarini muhokama qilish, balki muloqot madaniyatining eng yorqin namunasi sifatida ham xizmat qiladi. Bu jarayonda professional yuqori malakali boshlovchilar, ishtirokchilarning faol fuqarolik pozitsiyasi, axborot va muloqotda so'z erkinligi, ochiqlik, hurmat, murosas va tolerantlik tamoyillari doirasida madaniyatli suhbat maydoni yuzaga keladi. Tok-shoularning bugungi rivojlanishi va yutuqlari – bu nafaqat televizion kommunikatsiya, balki umuman jamiyat taraqqiyoti, fuqarolik va axloqiy madaniyat taraqqiyotidir. Haqiqat shuki, bugungi televizion ko'rsatuvlar, tok-shou formati nafaqat axborot vositasi, balki hayot tarzi, tafakkur madaniyatining yangi bosqichiga aylandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. (2019). "Zamonaviy jurnalistika va media-madaniyat: Nazariya va amaliyot masalalari." Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
2. Abduqodirov, D. (2017). "Ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik bilan aloqa." Toshkent: O'zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti.
3. Akromova, N. (2020). "Televizion dasturlar tahlili va dastur dizayni." Toshkent: O'zDJTU Nashriyoti.
4. Islomov, M. (2021). "Media kommunikatsiyalar va ularning jamiyatdagi ahamiyati." "Ijtimoiy Fikr" jurnali, 6(1), 55-62.

5. Jo'raqulov, S. (2018). "Ommaviy axborot vositalari va axborot madaniyati." Andijon: Andijon davlat universiteti.
6. Karimov, U. (2017). "Televizion ko'rsatuvlar va milliy qadriyatlar." "Uzbekistan National News Agency" ilmiy to'plami, 2(5), 29-36.
7. Kholdarov, E. (2021). "Dialog madaniyati va axborot estetikasi ommaviy axborot vositalarida." "O'zbekiston Axborot agentligi" jurnali, 1(1), 41-50.
8. Mamatqulova, Z. (2020). "Televizion formatlar va jurnalistik janrlar." "Media va Jamiyat" jurnali, 4(2), 100-110.